

УДК 338.012

Снігір О. І.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ІНФРАСТРУКТУРИ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ: ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ УРЯДОВИХ РЕФОРМ

Розглянуто нинішній стан паливно-енергетичного комплексу України та необхідність значних вкладень у його модернізацію. Проаналізовано низку нормативно-правових актів, зокрема Програму діяльності Кабінету Міністрів України на 2015–2016 рр. та Стратегію сталого розвитку України на період до 2020 року, в яких визначено чіткий перелік пріоритетних напрямів розвитку і узгоджено заходи з державного регулювання паливно-енергетичного комплексу в 2015–2016 рр. Українську енергосистему насамперед буде інтегровано в мережу європейських енергосистем ENTSO-E, виконано програму реформування вугільної галузі (ліквідація, консервування та приватизація шахт), проведено повне фінансове оздоровлення НАК “Нафтогаз України” тощо. Наведено характеристику пріоритетних для економіки України інвестиційних проектів модернізації паливно-енергетичного комплексу. Досліджено питання щодо джерел фінансування й реалізації різних проектів, зокрема проаналізовано видатки на паливно-енергетичний сектор з Державного бюджету України і можливість залучення іноземних кредитів (співпраця з Міжнародним банком реконструкції та розвитку, Європейським банком реконструкції та розвитку, Європейським інвестиційним банком і Кредитною установою для відбудови). Запропоновано альтернативні шляхи фінансування пріоритетних програм через розвиток механізму державно-приватного партнерства. Також проаналізовано події, які можуть суттєво вплинути на перерозподіл фінансових ресурсів у паливно-енергетичному комплексі, та зроблено відповідні висновки.

Ключові слова: паливно-енергетичний комплекс, пріоритетні напрями розвитку паливно-енергетичного комплексу, бюджетні програми, урядові реформи.

Табл. 1. Літ. 8.

Снигирь О. И.

МОДЕРНИЗАЦИЯ ИНФРАСТРУКТУРЫ ТОПЛИВНО-ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО КОМПЛЕКСА: ПУТИ РЕАЛИЗАЦИИ ПРАВИТЕЛЬСТВЕННЫХ РЕФОРМ

Рассмотрено нынешнее состояние топливно-энергетического комплекса Украины и необходимость значительных вложений в его модернизацию. Проанализирован ряд нормативно-правовых актов, в частности Программа деятельности Кабинета Министров Украины на 2015–2016 гг. и Стратегия устойчивого развития Украины на период до 2020 года, в которых определен четкий перечень приоритетных направлений развития и согласованы мероприятия по государственному регулированию топливно-энергетического комплекса в 2015–2016 гг. Украинская энергосистема в первую очередь будет интегрирована в сеть европейских энергосистем ENTSO-E, выполнена программа реформирования угольной отрасли (ликвидация, консервирование и приватизация шахт), проведено полное финансовое оздоровление НАК “Нефтегаз Украины” и т. д. Представлена характеристика приоритетных для экономики Украины инвестиционных проектов модернизации топливно-энергетического комплекса. Исследован вопрос об источ-

© Снігір О. І., 2015

никах финансирования и реализации разных проектов, в частности проанализированы расходы на топливно-энергетический сектор из Государственного бюджета Украины и возможность привлечения иностранных кредитов (сотрудничество с Международным банком реконструкции и развития, Европейским банком реконструкции и развития, Европейским инвестиционным банком и Кредитным учреждением для восстановления). Предложены альтернативные пути финансирования приоритетных программ посредством развития механизма государственно-частного партнерства. Также проанализированы события, которые могут существенно повлиять на перераспределение финансовых ресурсов в топливно-энергетическом комплексе, и сделаны соответствующие выводы.

Ключевые слова: топливно-энергетический комплекс, приоритетные направления развития топливно-энергетического комплекса, бюджетные программы, правительственные реформы.

Oksana Snigir

INFRASTRUCTURE MODERNIZATION OF THE FUEL AND ENERGY COMPLEX: WAYS TO IMPLEMENT THE GOVERNMENT REFORMS

The current state of the fuel and energy complex of Ukraine is examined and the necessity of significant investments to its infrastructure modernization is defined. The Government has approved a number of legal acts, such as the Cabinet of Ministers of Ukraine Program for 2015–2016 and Sustainable Development Strategy of Ukraine until 2020. There was defined clearly a list of priority areas for development and coordinated measures on state regulation of the fuel and energy complex in 2015–2016. First of all, an integration of Ukrainian energy system into European energy system network ENTSO-E will be held, a program of reformation of the coal industry was completed (liquidation, conservation and privatization mines), a full financial recovery of “Naftogaz of Ukraine” and so on were conducted. It was also presented characteristics of number of investment projects of the fuel and energy complex’ modernization, which are priority for Ukrainian economy. The problem of funding and implementation of various projects was investigated, in particular it was analyzed the state budget expenditures for the fuel and energy complex and possibility of attracting foreign loans, in particular, cooperation with the International Bank for Reconstruction and Development, the European Bank for Reconstruction and Development, European Investment Bank and Reconstruction Credit Institute. The alternative ways of priority programs financing through the development of public-private partnerships were considered. As well, it was analyzed the number of events that could significantly affect the redistribution of financial resources in the fuel and energy complex.

Key words: fuel and energy complex, priorities for fuel and energy complex development, budgetary programs, governmental reforms.

JEL classification: O18, Q43, Q48.

Паливно-енергетичний комплекс України (ПЕК) посідає одне з провідних місць серед секторів національної економіки. Він забезпечує економіку та соціальну сферу необхідними видами кінцевих енергоносіїв (природним газом, електричною і тепловою енергією, моторними видами палива), а також вітчизняну промисловість – сировинними ресурсами (коксівним вугіллям, продуктами нафто- і газопереробки).

Нині об'єкти ПЕК, відповідно до світової класифікації, перебувають на межі фізичного зносу, а отже, потребують реконструкції, модернізації або повної заміни. Доцільними також є побудова центрального сховища відпра-

цьованого ядерного палива, ліквідація збиткових шахт, спорудження нових ліній електропередач напругою 220–750 кВ та LNG-термінала (для отримання й регазифікації зрідженого газу).

Проблеми розвитку, модернізації та реформування ПЕК і його складових розглядали вітчизняні вчені та практики, зокрема О. І. Амоша, Л. В. Баб'як, В. Г. Бурлака, Е. Д. Дмитренко, О. М. Кириленко, О. О. Ляхова, О. О. Макаров, В. І. Мельник, І. В. Недін, О. О. Решетняк, О. М. Суходоля, Д. Ю. Череватський та ін.

Мета статті полягає у визначенні основних шляхів модернізації інфраструктури паливно-енергетичного комплексу України та дослідженні потенційних джерел їх фінансування.

Однією з найважливіших цілей державної політики є перехід до європейських стандартів, що потребує перегляду пріоритетів і підходів до підтримки певних видів економічної діяльності. Аналізуючи нинішній стан та перспективи розвитку ПЕК, українські науковці роблять такі висновки і пропозиції.

На думку О. Амоші, “вугільна галузь є найбільш проблемною у паливно-енергетичному комплексі України. З одного боку, вона є основним джерелом забезпечення національної економіки власними енергоресурсами, з іншого – через складні природні умови розробки родовищ і загалом невисокий технічний рівень є недостатньо конкурентоспроможною, важко адаптується до ринкових умов господарювання, потребує вагової державної підтримки. Бюджетне субсидування вітчизняної вугільної галузі, що постійно зростає, є важким тягарем для національної економіки” [4, с. 4].

Л. Баб'як припускає, що “кризовий стан ситуації на ринку нафти та нафтопродуктів істотно впливає на енергобезпеку держави, темпи та напрями розвитку фактично усіх галузей матеріального виробництва в країні” [5]. В. Бурлака дійшов висновку, що “Україна порівняно з більшістю країн світу не повною мірою використовує переваги нафти як основного у світовому ПЕК первинного енергоносія, за яким закріпився пріоритет як за показниками життєвого циклу, так і за конкурентоспроможністю” [6].

За оцінками Е. Дмитренко та О. Кириленко, “на розвиток енергетики втрачається одна третина всіх державних капіталовкладень, проте наша країна відстає від розвинутих країн у своєму економічному розвитку на 27–30 років. Тому, що енергетичний сегмент паливно-енергетичного комплексу України, створений десятиріччя тому, і був розрахований на дешеві види палива великих запасів Радянського Союзу. В цих умовах при проектуванні та будівництві енергетичних об'єктів принципи ефективного використання енергоресурсів не мали пріоритетного значення” [7].

Наведені погляди вітчизняних вчених підтверджують нагальну потребу в модернізації та адаптації ПЕК України до сучасних реалій розвитку світового ринку енергетичної індустрії.

Уряд запропонував Стратегію сталого розвитку України на період до 2020 року, яка визначає цілі, напрями, пріоритети розвитку країни, а також показники досягнення таких цілей. Стратегія передбачає 62 реформи, серед яких одне з ключових місць відводиться програмі енергонезалежності України, спрямованій на гарантування енергетичної безпеки і перехід до енерго-

ефективного й енергоощадного використання та споживання енергоресурсів з упровадженням інноваційних технологій [3]. Щороку в державному бюджеті видатки на ПЕК посідають одне із перших місць при розподіленні фінансових ресурсів.

Останні події в Україні, зокрема антитерористична операція на території Донецької та Луганської областей, докорінно змінюють ситуацію в ПЕК. З огляду на це Верховна Рада України ухвалила Програму діяльності Кабінету Міністрів України, в якій містяться засади щодо забезпечення політики енергетичної незалежності, включаючи пріоритетні напрями розвитку суб'єктів ПЕК України на 2015–2016 роки [2].

Пріоритетні напрями реформування паливної промисловості (вугільна та газова галузі):

- виконання програми реформування вугільної галузі: ліквідація 32 збиткових шахт, консервація 24 шахт, приватизація 37 шахт;
- придбання вугілля на світовому ринку;
- реалізація проекту з ЄБРР та ЄІБ щодо модернізації газотранспортної системи України;
- створення ПАТ “Магістральні газопроводи України”, ПАТ “Підземні газові сховища України”;
- повне фінансове оздоровлення НАК “Нафтогаз України”;
- будівництво газопроводу Дроздовичі – Германовичі протяжністю 110 км;
- продовження дії прямих контрактів на постачання природного газу з європейськими компаніями;
- будівництво LNG-терміналу (з урахуванням результатів переговорів), інтерконекторів;
- проведення переговорів стосовно допуску іноземних танкерів зі скрап-леним природним газом для проходження через протоку Босфор;
- розроблення та сприяння затвердженню нової редакції Кодексу України про надра.

Пріоритетні напрями реформування електроенергетичної промисловості (атомні, гідроелектростанції та альтернативні джерела енергії):

- інтеграція української енергосистеми в мережу європейських енергосистем ENTSO-E;
- розширення програми придбання ядерного палива у компанії “Вестінгхауз”;
- підвищення на 1600 мВт потужності Південноукраїнської АЕС, на 700 мВт – Запорізької АЕС, на 1000 мВт – Рівненської та Хмельницької АЕС;
- будівництво центрального сховища відпрацьованого ядерного палива;
- виконання спільно з ЄБРР комплексної зведеної програми підвищення безпеки енергоблоків АЕС;
- будова енергоблоків на Хмельницькій АЕС;
- будова третього агрегату на Дністровській ГАЕС;
- будівництво магістральних ліній електропередач потужністю 750 кВт;
- модернізація енергогенеруючих потужностей ТЕС/ТЕЦ;

- запровадження змішаної системи оподаткування енергетичного сектору відповідно до міжнародних стандартів;
- будівництво й реконструкція житла згідно з новими стандартами енергоефективності (підготовка нових ДБН і стандартів енергоефективності);
- підвищення енергоефективності за рахунок реалізації проектів з використанням альтернативних джерел енергії (Clean Energy).

Наведені напрями модернізації ПЕК визначають доволі складні завдання: розроблення та прийняття низки нормативно-правових актів для прозорої роботи його суб'єктів; диверсифікація шляхів і джерел постачання енергоносіїв (вугілля, природного газу, ядерного палива) через упровадження інноваційних технологій за підтримки Європейського Союзу.

У зв'язку з амбітними планами у сфері ПЕК постає питання щодо джерел їх фінансування та реалізації. Наприклад, у 2013 р. на потреби ПЕК було виділено 15 421 млн грн: 32 млн грн – з місцевих бюджетів та 15 389 млн грн – з Державного бюджету України; у 2014 р. загальна сума дорівнювала 13 030 млн грн: 12 млн грн виділено з місцевих бюджетів і 13 018 млн грн – з державного. Отже, в 2014 р. офіційне фінансування суб'єктів ПЕК скоротилося на 2391 млн грн [8].

Здебільшого фінансування суб'єктів ПЕК може здійснюватися за рахунок:

- оптимізації цінової і тарифної політики та доведення інвестиційної складової тарифу на енергоносії з урахуванням цільової надбавки до рівня, що забезпечує достатню інвестиційну привабливість проектів;
- залучення коштів від реструктуризації та погашення боргових зобов'язань учасників енергоринку за минулі роки;
- державних коштів відповідно до обсягів, визначених чинним законодавством і бюджетом розвитку на відповідний рік;
- удосконалення бюджетної, податкової, рентної політики, що сприятиме стабілізації фінансового стану підприємств та активізації інвестиційної політики;
- підвищення обсягів залучення зовнішніх кредитних ресурсів та інвестицій.

Важливим чинником фінансового забезпечення розвитку ПЕК мають стати ліквідація перехресних субсидій, перехід до ринкових тарифів на природний газ та електроенергію, що збільшить прибуток суб'єктів ПЕК, із паралельним запровадженням механізмів компенсацій для малозабезпечених верств населення.

У Державному бюджеті України на 2015 рік закладено досить значний обсяг коштів на державну допомогу та розвиток діяльності суб'єктів ПЕК [1]. Так, на підготовку документів щодо ліквідації шахт, а також на відкачування води з копалень виділено 1553,7 млн грн: 1200,3 млн грн буде профінансовано через Міністерство енергетичної та вугільної промисловості України, а 353,4 млн грн – як субвенцію місцевим бюджетам (для виконання робіт на умовах співфінансування 50 %). Планується також масштабна приватизація шахт.

Стосовно загального управління ПЕК слід зауважити, що апарату Міністерства енергетики та вугільної промисловості України в 2015 р. буде надано

37,322 млн грн, на реалізацію програми реформування і розвитку енергетичного сектору – 8,902 млн, на наукові розробки й підготовку наукових кадрів – 10,657 млн грн. Рятувальникам на вуглевидобувних підприємствах виділяється 238,384 млн грн, на погашення боргових зобов'язань за кредитами у сфері ПЕК, раніше залученими під державні гарантії, – 335,803 млн грн. На заходи з фізичного захисту ядерних установок і ядерних матеріалів державою передбачено 25,114 млн грн. Внесок України в Енергетичне співтовариство в 2015 р. становитиме 2,951 млн грн.

Розглянемо деякі положення щодо закладеного в Державному бюджеті України на 2015 рік фінансування доволі значної кількості інвестиційних проектів [1], які відповідають пріоритетним напрямам модернізації ПЕК, що реалізується за рахунок іноземних кредитів (таблиця).

Дослідження видів фінансування реформ, спрямованих на модернізацію ПЕК, дає змогу зробити висновок – у державному бюджеті закладаються значні кошти для реалізації національних програм та актуальних напрямів розвитку, що є підґрунтям для створення конкурентоспроможного вітчизняного ПЕК.

Наступним кроком у фінансуванні розвитку й модернізації ПЕК України є залучення кредитних позик, зокрема під державні гарантії. Проте будівництво в кредит завжди коштує дорожче, ніж за рахунок надбавки до абл.тарифу, через необхідність сплати процентів за користування кредитами, що зумовлює підвищення цієї надбавки. Також іноземні кредитори зазвичай висувають умови, виконання яких необхідне для отримання чергового траншу фінансової допомоги.

Реалізація проектів ПЕК потребує чималих інтелектуальних та фінансових вкладень, які перевищують можливості вітчизняного бюджету, а з огляду на мінливість поведінки іноземних кредиторів, альтернативним сценарієм є залучення коштів приватного сектору у формі застосування механізму державно-приватного партнерства.

На перерозподіл фінансування суб'єктів ПЕК істотно може вплинути, наприклад, запровадження умов особливого періоду або військового стану у всій державі. Крім того, ймовірний вагомий вплив на такий перерозподіл приєднання України до Третього енергопакета ЄС, що дасть змогу провадити чітку і зрозумілу політику щодо розвитку та фінансування ПЕК. Тому реалізація пріоритетних інноваційних проектів є важливим кроком на шляху до підвищення надійності та незалежності роботи ПЕК України, що сприятиме подальшій європейській інтеграції.

Нинішній стан вітчизняного ПЕК характеризується доволі складним становищем, що потребує невідкладного втручання з боку держави. Тому в таких важливих державних документах, як Стратегія сталого розвитку "Україна-2020", Програма діяльності Кабінету Міністрів України і Державний бюджет України на 2015 рік, увагу зосереджено на розв'язанні проблем модернізації та реконструкції інфраструктури ПЕК. Досягнути цього вдасться шляхом реалізації всіх можливих сценаріїв фінансування з метою відродження паливно-енергетичного комплексу України.

Т а б л и ц я

Залучення кредитів до Фонду Державного бюджету України у 2015 р. від іноземних кредиторів для реалізації інвестиційних проектів

Бюджетна програма / Проект	Кредитор	Термін проекту	Сума позики	Впроваджувальна установа
Реконструкція гідроелектростанцій ПАТ "Укргідроенерго" / Реабілітація гідроелектростанцій	Міжнародний банк реконструкції та розвитку	03.02.2006 – 30.06.2016	106 млн дол. США	ПАТ "Укргідроенерго"
Реконструкція гідроелектростанцій ПАТ "Укргідроенерго" / Додаткове фінансування Проекту реабілітації гідроелектростанцій	Міжнародний банк реконструкції та розвитку	03.08.2010 – 30.06.2016	60 млн дол. США	ПАТ "Укргідроенерго"
Підвищення надійності постачання електроенергії в Україні / Передача електроенергії	Міжнародний банк реконструкції та розвитку	05.12.2008 – 31.12.2015	200 млн дол. США	НЕК "Укренерго"
Реконструкція гідроелектростанцій ПАТ "Укргідроенерго" / Реабілітація ГЕС ПАТ "Укргідроенерго"	Європейський банк реконструкції та розвитку; Європейський інвестиційний банк	21.12.2012 – 2019	200 млн евро 200 млн евро	ПАТ "Укргідроенерго"
Будівництво ПЛ 750 кВт Рівненська АЕС – Київська / Будівництво ПЛ 750 кВт Рівненська АЕС – Київська	Європейський банк реконструкції та розвитку; Європейський інвестиційний банк	15.09.2009 – 01.07.2015	150 млн евро 150 млн евро	НЕК "Укренерго"
Будівництво ПЛ 750 кВт Запорізька АЕС – Каховська / Будівництво ПЛ 750 кВт Запорізька АЕС – Каховська	Європейський банк реконструкції та розвитку; Європейський інвестиційний банк	16.09.2011 – 31.08.2015	175 млн евро 175 млн евро	АП НЕК "Укренерго"
Підвищення ефективності передачі електроенергії (модернізація підстанцій) / Підвищення ефективності передачі електроенергії (модернізація підстанцій)	Кредитна установа для відбудови	2011 – 2015	85,32 млн евро (позики KfW – 65,5 млн евро)	АП НЕК "Укренерго"
Реконструкція, капітальний ремонт та технічне переоснащення магістрального газопроводу Уренгой – Помари – Ужгород / Реконструкція, капітальний ремонт та технічне переоснащення магістрального газопроводу Уренгой – Помари – Ужгород	Європейський банк реконструкції та розвитку; Європейський інвестиційний банк	01.12.2014 – 2018	150 млн евро 150 млн евро	ПАТ "Укртрансгаз"

С к л а д е н о за: Про Державний бюджет України на 2015 рік : закон України від 28.12.2014 № 80-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80-19>.

Список використаних джерел

1. Про Державний бюджет України на 2015 рік : закон України від 28.12.2014 № 80-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80-19>.
2. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України : постанова Верховної Ради України від 11.12.2014 № 26-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/26-19>.
3. Про Стратегію сталого розвитку “Україна-2020” : Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
4. Амоша О. І. Стан, основні проблеми і перспективи вугільної промисловості України : наук. доп. / О. І. Амоша, Л. Л. Стариченко, Д. Ю. Череватський ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2013. – 44 с.
5. Баб'як Л. В. Нафтогазовий комплекс України в умовах ринкової економіки / Л. В. Баб'як, О. В. Баб'як // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. – 2013. – № 776. – С. 347–351.
6. Бурлака В. Г. Стратегічні напрями реформування світового паливно-енергетичного комплексу та його регіональні особливості / В. Г. Бурлака // Стратегічні пріоритети : наук.-аналіт. щокв. зб. – 2012. – № 3. – С. 173–180.
7. Дмитренко Е. Д. Проблеми підвищення енергоефективності та енергозбереження України / Е. Д. Дмитренко, О. М. Кириленко // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2014. – Т. 1. – № 38. – С. 60–63.
8. Ціна держави – проект CASE Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://costua.com/budget/expenditure>.

*Стаття надійшла до редакції
23 березня 2015 року*